

LÉNÁRT ANDRÁS PHD
 lenarta@hist.u-szeged.hu
 tanársegéd (SZTE BTK)

Átmenetek Diktatúrából a demokráciába

Konferenciabeszámoló

— *Transitions. From Dictatorship
 to Democracy* —

DOI 10.14232/belv.2015.4.15
 http://dx.doi.org/10.14232/belv.2015.4.15

Cikkre való hivatkozás / How to cite
 this article: Lénárt András (2015): Átme-
 netek. Diktatúrából a demokráciába. –
 Konferenciabeszámoló. *Belvedere Meridionale*
 27. évf. 4. sz. 169–171. pp

ISSN 1419-0222 (print) ISSN 2064-5929
 (online, pdf)

(Creative Commons) Nevezd meg! – Így
 add tovább! 4.0 (CC BY-SA 4.0)

(Creative Commons) Attribution-Sha-
 reAlike 4.0 International (CC BY-SA 4.0)

A Szegedi Tudományegyetem Hispa-
 nisztika Tanszéke 2015. november 19-20-án
 rendezte meg *Átmenetek. Diktatúrából a de-
 mokráciába* című, spanyol nyelvű nemzetközi
 konferenciáját az SZTE József Attila Tanulmányi
 és Információs Központban és az egyetem
 Bölcsészettudományi Karán. Az amerikai és
 az európai kontinens 15 országából 63 előadó
 érkezett Szegedre a tanácskozás alkalmából. A
 történelem, politikatörténet, irodalom, nyelv-
 észtudomány, színház-, film- és sajtótörténet elis-
 mert nemzetközi kutatói mellett nagyköve-
 tek, magyar miniszteriumok és felsőoktatási
 intézmények képviselői, valamint a magyar
 tudományos élet kiemelkedő személyei is részt
 vettek az eseményen. A konferencia apropó-
 ját a Spanyolországban 1975-ben, valamint a
 közép-kelet európai régióban az 1989-90-ben
 kezdődő demokratikus átmenet negyvenedik,
 illetve huszonötödik évfordulója adta, ugyan-
 akkor a meghirdetett tematikában a szintén
 az erre az időszakra tehető latin-amerikai
 demokratikus átmenetek vizsgálata is helyet
 kapott. A 16 szekcióban zajló előadások mellett
 három plenáris előadásra is sor került.

A konferencia előadói interdiszciplináris
 és összehasonlító jelleggel vizsgálták a demok-
 ratikus átmenetek kérdését az említett tudomá-
 nyterületeken. A történelmi igazságtétel
 bizottságok munkája, a társadalmi megbékélés
 kérdése, a politikai retorika változása, az értelmisé-
 g szerepének vizsgálata a demokratikus
 átmenetekben, azok hatása az egyes irodalmi
 műfajokra és konkrét mű-
 vekre, a történelmi folyamat
 filmművészeti ábrázolása és a
 tömegkommunikációs eszkö-
 zökben (írott és elektronikus
 sajtó) való megjelenése adták
 az előadások fő irányvonalait.

A kijelölt témához il-
 leszkedve a négy szekcióban
 történelmi tárgyú előadások
 biztosították a konferencia
 egyik meghatározó vonalát. A

spanyolországi Huelvai Egyetem egyetemi tanára, Encarnación Lemus López nyitó plenáris előadásában a jelenből, a napjainkat jellemző válság időszakából tekintett vissza a spanyol demokratikus átmenet periódusára, megvilágítva annak politikai, gazdasági és társadalmi vetületeit nemzeti (spanyol) és nemzetközi perspektívában. A téma szakértője úgy vélte, a pozitív folyamatnak számos árnyoldala is felfedezhető, elsősorban a gazdasági és politikai válsággal (és korrupcióval) jellemzhető spanyol jelenből tekintve, így az alapvetően sikeres spanyol demokratikus átmenetet ma ismét meg kell vizsgálni újabb szempontok bevonásával. Ezt a gondolatmenetet folytatta az Oviedói Egyetemről érkezett José Girón Garrote egyetemi tanár, aki megpróbálta a spanyol átmenetet övező „legendákat” megcáfolni, egyúttal finomítani kívánt az elfogadottnak vélt állításokon. A legtöbb spanyol (és más nemzetiségű) történész ugyanis példaértékűnek tartja a spanyol rendszerváltást és az átmenet időszakát, mivel az vértelenül és konszenzus útján született paktumok alapján ment végbe. Girón olvasata szerint azonban ez egyáltalán nem így történt, a demokratikusnak nevezett átmenetnek számos áldozata volt, valamint a Franco-korszakhoz kötődő csoportok is a kelletténél nagyobb szerepet játszottak ebben. A közép-európai rendszerváltásokat tanulmányozó, azokról korábban könyvet is írt José Girón úgy véli, hogy sokkal inkább a magyarországi rendszerváltást lehetne követendő példának nevezni, és nem a spanyolt.

A spanyol átmenetet és annak bel- és külpolitikai, valamint társadalmi és gazdasági szempontjait vizsgáló témák mellett Portugália, Magyarország, Románia és számos latin-amerikai ország (Mexikó, Kuba, Chile, Peru, Kolumbia, Brazília, a Dominikai Köztársaság) kapcsán hangoztak el előadások, amelyek az adott nemzet életében jelentősnek számító demokratikus átalakulást, illetve az arra irányuló törekvést vették nagyító alá. Latin-Amerika esetében több előadó is kiemelte a Történelmi

Igazságtétel Bizottságok munkáját, amelyek kulcsszerepet játszottak abban, hogy a diktatúra lezárultával a társadalom szembe tudjon nézni az elmúlt rezsimmal, a tettesek bíróság elé kerülhessenek, az áldozatok és hozzátartozók pedig esélyt kapjanak arra, hogy idővel lezárhassák a múltat. A latin-amerikai vonalhoz kapcsolódva Nagy Marcel, az SZTE Hispanisztika Tanszékének volt oktatója, jelenleg az EFE spanyol hírügynökség magyarországi tudósítója, különleges plenáris előadásában a történelmi kérdéseket családi szálakkal vegyítette. Nagy Attila református lelkész és családja történetén keresztül mutatta be, hogy az 1973-as puccsal kezdődő uruguayi diktatúrában milyen körülmények között tudott dolgozni a lelkész, és saját és családja biztonsága érdekében miért kellett elhagyniuk az országot. Az előadás során arról is képet kaphattunk, hogy a diktatúrában, valamint az azt követő átmenetben mi jellemezte az állam és az egyház viszonyát, illetve az illegalitásban tevékenykedő szervezetek helyzetét.

A hét irodalmi szekcióban zajló előadások szintén kapcsolódtak a konferencia fő vonalához. Olyan szerzők munkássága és konkrét művei kerültek elemzésre, akiknek életében fontos szerepet játszott a diktatúra, a demokráciához vezető út, a veszteségek feldolgozása és az emlékezés; többek között Mario Vargas Llosa, Julio Cortázar, Zoé Valdés, Javier Cercas, Antonio Muñoz Molina, Manuel Vázquez Montalbán és Mircea Cartarescu írásairól hallhatott a közönség. Több előadás szólt a színház helyzetéről a kérdéses korszakban, valamint azokról a tematikai megközelítések-ről, amelyek a világirodalomban visszatérően megjelennek a demokratizálódó társadalmak kapcsán (mint az elhallgatás és elhallgattatás, a kollektív traumák, az emigráció, a fejlődésregények vagy a történelmi emlékezet kezelése).

A konferencia egyik újdonsága, melyre több előadó is felhívta a figyelmet, hogy a hagyományosnak számító történelmi és irodalmi megközelítések mellett a szervezők egyenran-

gú teret biztosítottak a filmtörténeti látószögnek is (három szekcióban összesen tizenegy előadással), beemelve azt a Nyugat-Európában és az Egyesült Államokban már elfogadott vonalat, hogy a film fontos és nélkülözhetetlen adalékkal szolgál egy történelmi folyamat megértéséhez. A spanyol és latin-amerikai demokratikus átmenetek politikai, társadalmi és művészeti aspektusainak filmen való ábrázolása, illetve a film forrásként történő kezelése a neves filmtörténészek (akik többnyire egyben történészek is) részvételével értékes szekciókkal gazdagították a konferenciát. A *spanyol film a demokratikus átmenet idején* címmel tartotta plenáris előadását Spanyolország legismertebb filmtörténésze, José María Caparrós Lera professor emeritus, a Barcelonai Egyetem Film és Történelem Kutatóközpontjának alapítója és közel 45 filmtörténeti tárgyú kötet szerzője, aki a szegedi konferencián is bizonyította, hogy a film és a történelem mára már teljes joggal fonódtak össze egy közös tudományterületen. A további filmtörténeti tárgyú előadások a spanyol, mexikói, kolumbiai és román átmenetek filmes vonatkozásait tárták a közönség elé.

Ehhez kapcsolódóan két szekcióban az írott sajtó, a televízió és a nemzetközi hírügynökségek is nagy hangsúlyt kaptak, az előadók elsősorban a politikai és társadalmi folyamatok, a kulcsszereplők, a nemzetiségek és az erőszakos cselekmények ábrázolását vizsgálták a korabeli médiában. A mára már közhelynek számító megállapítás természetesen a tárgyalt korszakban is érvényes volt, az akkoriban rendelkezésre álló tömegkommunikációs eszközök jelentős befolyással bírtak afelett, hogy a társadalom, bel- és külföldön egyaránt, milyen

információt kaphat a történeésekről, és hogyan formálódik a közvélemény. Kiemelt érdeklődésre tartott számot a Bukaresti Egyetem oktatója, Mircea-Doru Branza előadása, aki nyelvészeti és történettudományi összehasonlító módszerek segítségével vizsgálta meg, hogy a román és a spanyol átmenet központi alakjai (Ion Iliescu és Adolfo Suárez) milyen retorikai fogásokat alkalmaztak a politikai megnyilatkozásaikban.

A konferenciát kerekasztal-beszélgetés zárta, melyen a meghívott neves egyetemi tanárok, a szükséges konklúziók levonása mellett, kijelöltek további lehetséges kutatási irányokat is. Egyetértés mutatkozott abban, hogy az eltelt évtizedek távlatából tekintve egyre bővül a rendelkezésre álló források és szempontok tárháza, a demokratikus átmenetek vizsgálatát nem lehet még lezárni, mert számos új tanulással szolgálhatnak a jelen és a jövő számára. Anderle Ádám professor emeritus (SZTE, Hispanisztika Tanszék) e beszélgetés keretében megvonta a konferencia mérlegét is, és utalt arra, hogy a hispán világban lezajlott demokratikus átmenetek tárgyalása során megkerülhetetlen az Amerikai Egyesült Államok szerepének vizsgálata, valamint minden egyes (nem csak hispán) ország kapcsán foglalkozni kellene azzal a kérdéssel is, hogy a „demokráciák demokratizálása” is fontos szempontként merülhet fel az átmenet utáni periódusban, mert az ezen a téren jelentkező problémák a jelen konfliktusait is alapvetően meghatározzák.

A konferencián elhangzott előadások írott és kibővített változatai 2016 folyamán spanyol nyelvű tanulmánykötetben is megjelennek. *